

Kindertekeningen in de praktijk

Van krastekening naar eigen beeldtaal

Sabine Plamper

Een krastekening is het startpunt voor de ontwikkeling van een eigen beeldtaal van ieder kind. Sommige kinderen krassen eerst vellen vol om dan op een nieuw vel een tekening vanuit een concreet idee te maken. Andere kinderen raken geïnspireerd door wat ze in hun krastekening zien en werken daar direct op door. Waarom maken kinderen krastekeningen? En waarom zouden deze tekeningen meer op waarde geschat moeten worden?

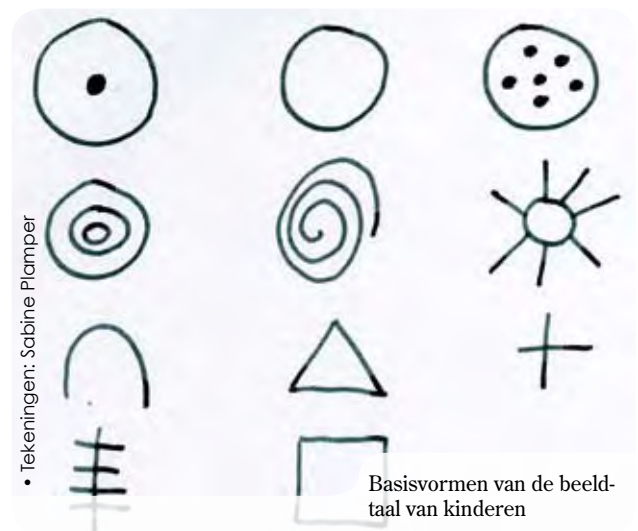
In boeken over kindertekeningen wordt het krassen vaak kort als beginfase van het tekenen benoemd. Toch zie je het ook bij oudere kinderen en zelfs bij volwassenen in zogenaamde doodles regelmatig terugkomen. Het krassen geeft ruimte om uit te proberen, energie kwijt te raken én om op ideeën te komen.

Door het jarenlang tekenen en schilderen met jonge en oudere kinderen ben ik tot het inzicht gekomen dat het mogen krassen kan helpen om zonder prestatiedruk uit te proberen en tot echte concentratie te komen. Juist voor kinderen die minder graag tekenen is dit een waardevol gegeven. De drempel is dan minder hoog om nieuwe materialen en technieken eens uit te proberen en tekenen en schilderen meer als onderzoek te zien (Plamper, 2012).

Basisvormen

Vanuit een krabbel ontwikkelt een kind in zijn eerste levensjaren uit zichzelf een aantal basisvormen. Een streep, een punt en een cirkel zijn hierbij de eerste tekens die een kind ontdekt en waarmee het gaat experimenteren. Uit deze basisvormen ontwikkelen zich in de loop van de tijd weer andere nieuwe vormen zoals het kruis, de boog, een spiraal, een driehoek of een vierkant.

Om deze vormen te kunnen ontdekken moet een kind met rust en tijd en in een inspirerende omgeving met goed materiaal zelf vrij kunnen ontdekken. Een kind dat vaak vrij tekent, merkt op een gegeven moment dat het zich met deze basisvormen kan uitdrukken en in principe alles uit kan beelden wat hem of haar bezig houdt in zijn of haar belevingswereld. Een jong kind tekent niet naar de realiteit, maar geeft zijn belevingswereld weer; de belangrijkste eigenschappen van dingen zijn vertaald in symbolen.

Deze symbolen zijn wederom opgebouwd uit de basisvormen van iedere beeldtaal: de cirkel, de streep en het punt (vgl. Wlader & Zschokke, 2008).

Kinderen maken sporen

Vanaf jongs af aan maken kinderen graag sporen, krassen en structuren. De hele dag door zijn ze ermee bezig: in het zand, met de gemorste yoghurt op tafel, met een krijtje op de stoep of met stoelen in een rij als trein geordend. Van bijna niets maken kinderen iets wat tot hun verbeelding spreekt. Zo geven ze de dingen vaak een nieuwe verrassende betekenis of functie.

Kinderen maken sporen om te onderzoeken, uit te proberen en om te ontdekken. Ze zijn niet bezig met 'kunst maken', zoals vaak door volwassenen wordt gedacht. Kinderen zijn

• Foto: Sabine Plamper

Spontaan krassen met enkele zandkorrels uit de schoen

veel meer onderzoekers en ontdekkers. Ze willen de wereld om zich heen begrijpen. Hoe voelt iets, hoe proeft iets, wat kan ik ermee? Met al hun zintuigen gaan kinderen op ontdekkingstocht. Ze doen dit uit zichzelf en van nature. Het gaat kinderen om het spel en om vreugde bij het onderzoeken en creëren van sporen. Kinderen beleven hierbij iets fenomenaal: ze zijn zelf de veroorzaker van een gemaakt

spoor in het zand of van een streep op een vel papier. Hun zelfbewustzijn wordt op een natuurlijke manier vergroot.

Belang van de vrije expressie

Als kinderen zich bij het ontdekken en maken van sporen vrij kunnen uiten, gaan ze maar door. Uit het ene spoor komt een ander spoor voort. Ze volgen hun eigen intuïtie en inte-

Tekening van Lard (2): krastekening met strepen en punten; gehamerd en gekrast

Tekening van Cas (4): 'Wesp. Dat gele is de nectar.' - inspiratie uit eigen krassen

resses bij het onderzoeken, testen en herhalen. Ze zijn dan hoog geconcentreerd bezig en doen zelf ervaring op, ze zien hoe dingen in elkaar zitten en leren dat zo letterlijk kennen en begrijpen. Op zulke geconcentreerde momenten kunnen ze zich helemaal van de buitenwereld afsluiten en tot zichzelf komen. Het gaat hierbij niet om een mooi werkje te maken of een cadeau voor iemand anders, zoals vaak van buiten wordt aangedragen. Kinderen zijn als onderzoekers voor zichzelf beeldend en creatief bezig en drukken zich in een voor henzelf heel begrijpelijke symbolische taal

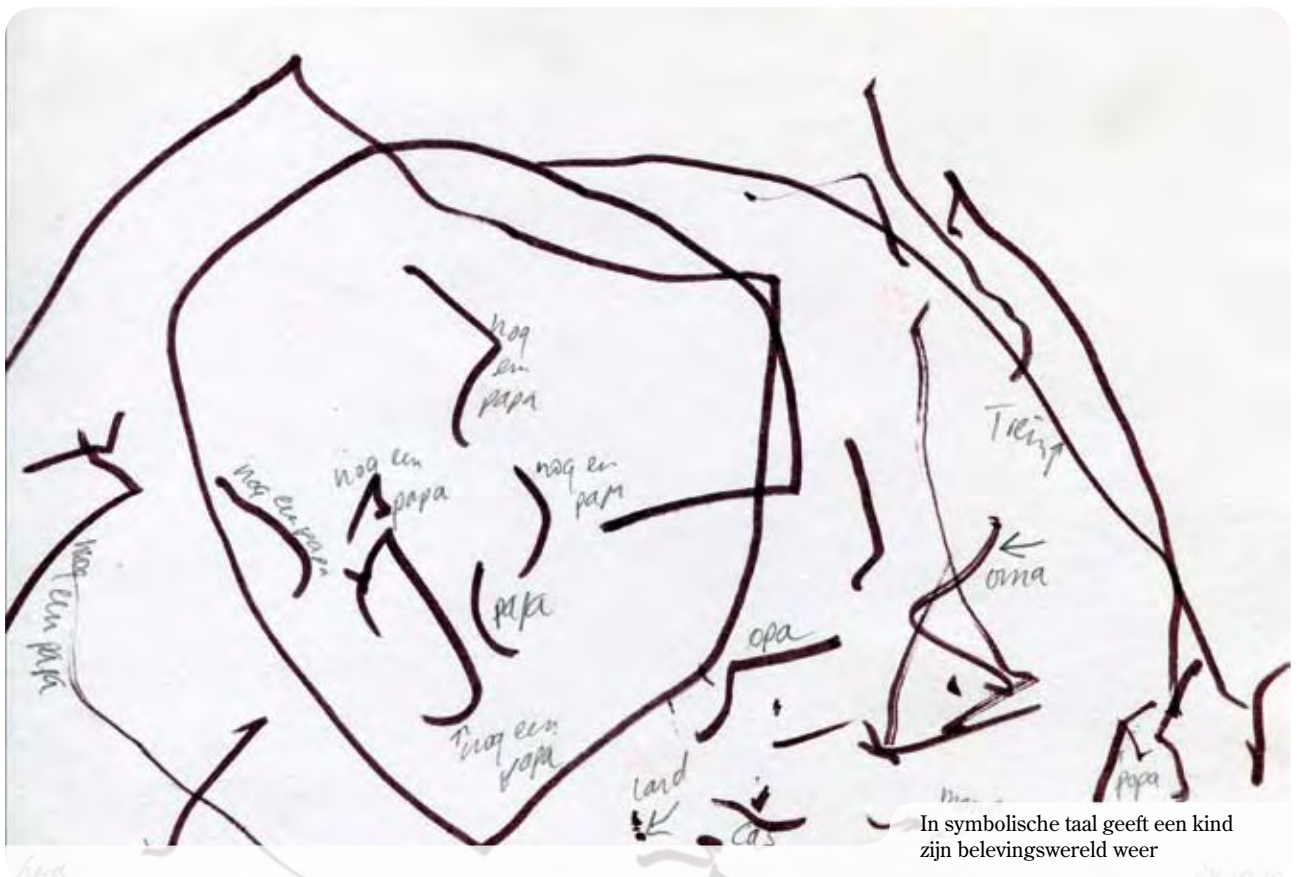
uit. Terwijl ze met hun handen materiaal onderzoeken en vormgeven, worden associaties uit hun eigen belevingswereld opgeroepen en herkennen en verdiepen ze samenhang en eigen kennis. Bijvoorbeeld: door de associaties die druppels verf oproepen, benoemen ze het begrip 'regen' dat ze uit hun eigen belevingswereld kennen. Vaak zijn deze associaties niet meteen duidelijk voor een volwassene. Daarom is het van groot belang om oordeelvrij goed te kijken en luisteren naar kinderen.

Inkijk in belevingswereld van het kind

Met tekenen en schilderen uit een kind zich. Opvallend is dat kinderen, ook als ze heel jong zijn, vaak praten terwijl ze bezig zijn. Wat ze zeggen, geeft een inkijk in hun belevingswereld – dingen die ze raken en belangrijk vinden. Een jong kind zegt bijvoorbeeld vaak 'mama' en 'papa' tijdens het tekenen. Terwijl het kind lijnen trekt of krast, worden associaties opgeroepen van dingen die het belangrijk vindt of die dierbaar zijn. Ik heb eens een jongen een tekening zien maken van wel twintig streepjes, die hij met papa benoemde. Drie tot vier strepen noemde hij mama. Het kind verbindt zijn krassen met associaties die belangrijk voor hem zijn. Voor het kind is het krassen een belangrijke taal om tot zichzelf te komen, om zich uit te drukken en om de wereld om zich heen te begrijpen en een plek te geven.

Creatieve processen begeleiden

In ieder kind schuilt creativiteit en het vermogen om vanuit zijn krassen een eigen beeldtaal te ontwikkelen. Hierbij is het kind heel afhankelijk van zijn omgeving en het oordeel en respect over zijn uitingen. Als volwassene moet je niet oor-

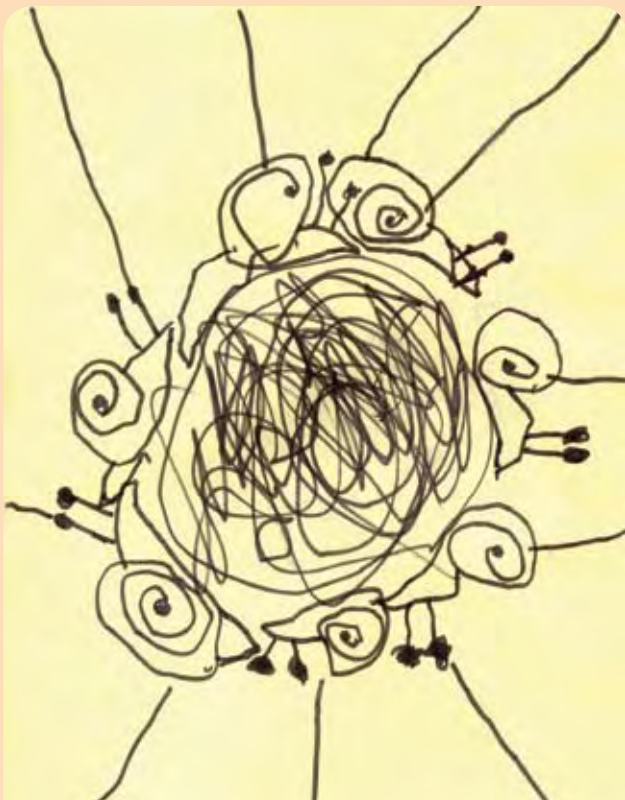
In symbolische taal geeft een kind zijn belevingswereld weer

'Kastell': opgebouwd uit oervormen streep, punt en driehoek – zonder thema vrij ontstaan (Cas, 4 jaar)

delen over de prestaties van kinderen of kinderen pushen of met voorbeelden 'helpen'. Een kind ontwikkelt zijn beeldtaal zelf; door veel bezig te zijn, verschillende materialen en technieken te leren kennen en eigen keuzes te maken. Over de inhoud van het witte vel papier moet een kind eigen baas zijn. Helaas is dit vaak niet het geval – veel kinderen verliezen het vertrouwen in hun kunnen en zeggen ze al gauw zoals veel volwassenen: 'Ik kan niet tekenen.'

Als leerkracht heb je de verantwoordelijkheid om een inspirerende omgeving te creëren waar kinderen zich kunnen terugtrekken zonder verwachting en waar ze geconcentreerd kunnen werken. Met eenvoudige en veelzijdig te gebruiken materialen kunnen ze dan ontdekken, eigen spo-

Tekening van Cas (5): 'Allemaal slakken die om de wereld kruipen ... En dat zijn touwtjes zodat ze er niet afvallen.'

Praktische tips tekenen en schilderen

Hieronder volgen enkele praktische tips voor de leerkracht bij het tekenen en schilderen met jonge kinderen:

- Werk in het begin liever met kleine groepen kinderen (bijvoorbeeld vier kinderen)
- Werk niet met een thema, de kinderen zullen verbaasd én dankbaar zijn.
- Bied een klein formaat kartonpapier aan (bijvoorbeeld A6), zorg voor een grote voorraad.
- Bied eerst tekenmateriaal (bijvoorbeeld een zwarte rolpen) en later schildersspullen aan, en ook ongewone dingen zoals zand of bloem in strooiers.
- Probeer met een aansprekend aanbod kinderen 'in concentratie te leiden'.
- Neem een uitnodigende houding aan zonder verwachtingen en zonder oordeel over mooi of lelijk.
- Laat ieder kind in zijn eigen tempo werken.
- Begeleid ieder kind individueel en wees alert over wat hem/haar voor materiaal aanspreekt.
- Gebruik weinig water in kleine (borrel)glasjes.
- Noteer in een notitieboekje wat kinderen ontdekken en zeggen.
- Ken je eigen grenzen en wees er (vriendelijk) duidelijk over.
- Vergeet niet: *nobody is perfect, learning by doing.*

ren maken of een concreet idee omzetten. Een idee dat ook door toeval naar iets heel anders kan leiden.

Je kunt bijdragen aan de rijke ontwikkeling van de beeldtaal van een kind, bijvoorbeeld door op een bedienende manier met deskundige begeleiding het kind ruimte te geven om zelf te ontdekken. Je hoeft je niet bezig te houden met het interpreteren en beoordelen van kindertekeningen, maar met je eigen rol bij het begeleiden van kinderen in creatieve processen. Het is een leerproces van twee kanten: geven en nemen. Kinderen hebben volwassenen nodig voor het scheppen van randvoorwaarden. Wij kunnen wederom op creatief gebied veel van kinderen leren. Vraag niet: 'Wat is dat?' of 'Wat maak je?'. Daarmee stoort je een kind terwijl het nog bezig is. Luister tijdens het ontstaansproces van een tekening wat een kind uit zichzelf allemaal vertelt. Een wereld van verwondering gaat dan voor je open. ☀

Leestips en websites:

- Baeyens, J. (2011). *Het begint met kijken en luisteren*. Amsterdam: SWP.
- Juul, J. (2009). *Uw capabele kind*. Rotterdam: Ad Donker.
- Wlader, E. & Zschokke, B. (2008). *Sehreise*. Bern: Haupt Verlag.
- www.arnostern.com
- www.kinderreportage.com

Eind 2012 verschijnt bij uitgeverij Elsevier het praktijkboek *Ateliers uit het niets*, geschreven door Sabine Plamper en Annet Weterings.